



Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Kapel van de Roode Poort in Beersel

monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Kapel van de Roode Poort, Beersel (Alsemberg), Pastoor Bolsstraat zonder
nummer – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/23003/103.1

Joeri Mertens

19/12/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Thema	4
1.1.	Vlaamse Rand	4
1.2.	Klein erfgoed	4
1.3.	pijlerkapellen	5
1.3.1.	typologie	5
1.3.2.	geschiedenis	6
1.3.3.	locatie	7
1.3.4.	Pijlerkapellen in de Vlaamse rand	7
2.	Beschrijvend gedeelte	8
2.1.	Situering	8
2.2.	Historisch overzicht	8
2.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	9
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	9
3.	Evaluerend gedeelte	9
3.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	9
3.2.	Motivering van het type bescherming.....	10
3.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	10
3.4.	Juridische toestand	10
3.4.1.	Onroerend Erfgoed:	10
3.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	10
4.	Beheersvisie	10
4.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	10
4.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	11
4.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	11
5.	Bronnen	12
6.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	12
6.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	12
6.2.	Fotobijlage	12

1. THEMA

In de beleidsbrief 2017¹ voorziet minister Bourgeois onder initiatief 13 het verder inventariseren en opstellen van beschermingsvoorstellen in hanteerbare deelpakketten. Daarbij wordt de Vlaamse Rand genoemd als initiatief volgend op de lopende herinventarisatie.

Dit dossier behoort tot de thematisch-geografische beschermingscampagne 'Klein erfgoed in de Vlaamse Rand' waarin 12 items worden voorgesteld voor bescherming.

1.1. Vlaamse Rand

De 'Vlaamse Rand' omvat de 19 Vlaamse gemeenten die een gordel vormen rond het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, meer bepaald: Asse, Beersel, Dilbeek, Drogenbos, Grimbergen, Hoeilaart, Kraainem, Linkebeek, Machelen, Meise, Merchtem, Overijse, Sint-Genesius-Rode, Sint-Pieters-Leeuw, Tervuren, Vilvoorde, Wemmel, Wezembeek-Oppem en Zaventem.

1.2. Klein erfgoed

Klein erfgoed is volgens de definitie in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed² een zeer ruim begrip dat omheiningen, fontein, gedenktekens, kruisen, sculpturen, kapellen, uurwerken, tuinelementen, ... omvat. Kleine erfgoedelementen zijn in het straatbeeld aanwezig, maken het leven aangenamer, zijn uitermate nuttig of functioneren als stiltepunt.

Veel openbaar klein erfgoed staat in nauwe verbinding met het volksgeloof zoals blijkt uit de vele kleine kapellen, wegwijzers, heiligen- en Christusbeelden, standbeelden en fetisjbomen die de Vlaamse stads- en dorpskernen en het platteland sieren.

Er zijn tevens de publieke uitingen van macht zoals de schandpalen, perrons en marktkruisen.

Daarnaast zijn er de grens- en afbakeningspalen, rustbanken, waterputten en pompen, fontein, lantaarns, wegwijzers, kilometer- en mijlpalen, wachthuisjes, geodetische punten, en ander functioneel straatmeubilair.

De herdenkingstekens gelden als collectief geheugen voor historische personen of feiten zoals de beide wereldoorlogen of ongevals- en moordkruisen voor individuen.

Ook op privéterrein, vaak in grote domeinen en parken, kan klein erfgoed voorkomen onder de vorm van tuinpriëlen, keermuren, omheiningen, eendenkooien, sculpturen, ...

Kleine erfgoedelementen zijn echter zo evident in onze leefomgeving dat ze zelden opgemerkt worden. Het is een erfgoedtype dat ook vandaag nog met gelijkaardige moderne typologieën in het straatbeeld aanwezig is. Nog steeds worden er wegwijzers, verlichtingspalen, herdenkingstekens en ongevalskruisen opgericht.

Het zijn fragiele erfgoedelementen die stilletjes verdwijnen net omdat ze klein en evident zijn, omdat hun functie voorbijgestreefd is, omdat ze verplaatst of vervangen worden door nieuwere exemplaren. Van de 7 wegwijzers die sinds 2001 werden geregistreerd in de Vlaamse Rand bleven er anno 2017 nog 5 bewaard; nog in 2007 werd een 17de-eeuws moordkruis gerenoveerd met een volledig verlies van authenticiteit en erfgoedwaarde als gevolg.

Het agentschap Onroerend Erfgoed screende in het voorjaar van 2017 de Inventaris van het Onroerend Erfgoed in Vlaanderen op klein erfgoed op openbaar domein in de Vlaamse Rand. De 56 opgenomen kleine erfgoedelementen vertegenwoordigen alle hoger opgesomde categorieën. Niet betreedbare kapellen die traditioneel tot het 19de en 20ste-

¹ VLAAMS PARLEMENT 2016: 931 (2016-2017) – Nr. 1 ingediend op 21 oktober 2016 (2016-2017) Beleidsbrief Onroerend Erfgoed 2016-2017 ingediend door minister-president Geert Bourgeois [online] <https://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2016-2017/g931-1.pdf>, Brussel, 26 (geraadpleegd op 26 mei 2017).

² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed* (ID: 237) [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

eeuwse kleine erfgoed worden gerekend zijn niet onderzocht wegens hun specifieke typologie. Zeven relictten werden vroeger reeds wettelijk beschermd.

- Beersel, Kapel de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/701>.
- Grimbergen, waterpomp uit de 19^{de} eeuw, dorpsgezicht sinds 1997, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/587>.
- Kraainem, standbeeld Joséphine Charlotte, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1854>.
- Kraainem, standbeeld koningin Astrid, monument sinds 2014, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1850>.
- Sint-Genesius-Rode, kruis van graaf de Croix, dorpsgezicht sinds 1982, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/1894>.
- Tervuren, beeld van een Afrikaanse olifant, monument sinds 2009, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/12224>.
- Tervuren, pijlerkapel met lindes, landschap sinds 1950, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/836>.

De resterende erfgoedrelictten werden in functie van een potentiële bescherming geselecteerd op basis van volgende criteria: authenticiteit, zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde.

Er worden 12 kleine erfgoedrelictten op openbaar domein, verspreid over de volledige Vlaamse Rand, voorgesteld ter bescherming:

- 2 ongevalskruisen (in Beersel en Sint-Genesius-Rode)
- 1 wachthokje in Tervuren
- 1 kunstwerk in Dilbeek
- 1 grenspaal in Zaventem
- 1 kilometerpaal in Tervuren
- 3 pijlerkapellen (2 in Beersel en 1 in Dilbeek)
- 3 wegwijzers (2 in Sint-Pieters-Leeuw en 1 in Hoeilaart)

1.3. pijlerkapellen

1.3.1. typologie

'Kapel' is een term die vele ladingen dekt en in de literatuur³ is er geen eensgezindheid naar typologische opdeling. Kapel in de betekenis van 'kleine religieuze ruimte' is een universeel begrip dat in Vlaanderen meestal christelijk / Katholiek geïnterpreteerd wordt.

Etymologisch betekent 'Capella' zo veel als bidvertrek of klein niet parochiaal kerkgebouw bij een burcht, privéwoning, klooster, begraafplaats en dergelijke. Volgens het kerkelijke wetboek is een kapel een plaats die ingezegend werd door een lokale pastoor, ze is niet noodzakelijk publiek toegankelijk terwijl een kerk dat wel is.

³ er wordt op volgende publicaties gesteund:

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdocument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

Het woord 'capella' zou voor de eerste keer in 679 gebruikt zijn en vanaf de 12de eeuw staat het voor elk gebedshuis zonder parochierechten. Meestal wordt de term gebruikt voor elk klein sacraal gebouw, al dan niet gewijd of gezegend.

Onroerend Erfgoed deelt kapellen op in drie groepen:

- private kapellen van kloosters, abdijen, kastelen, scholen, rusthuizen, gehuchten, buitenwijken ... die naar gebruik gelijklopend zijn aan de liturgische functie van een kerk maar geen parochiekerk zijn.
- klein erfgoedkapellen omvatten zowel betreedbare als niet-betreedbare kapellen. Devrieze T. noemt al deze kapellen 'veldkapellen'. Ze hebben slechts één doel de herdenking van een feit door het accommoderen van een genadebeeld. Het zijn voornamelijk tekenen van volksgeloof en ze zijn gegroeid, geschonken of opgetrokken door gelovigen op eigen initiatief.
 - Betreedbare kapellen zijn kleinere constructies, vaak met een altaar, stoelen of banken, doch niet gebouwd voor het courant celebreren van de eredienst. De bouwwerken hebben enige omvang en zijn toegankelijk door middel van een deur, deuropening of een (open) portiek.
 - De niet-betreedbare kapellen zijn bouwwerkjes langs de kant van de weg, gevelnissen, muur- of boomkasten, een pijler met daarin een heiligenbeeld, staakkapellen, ...

Volgens Devrieze leiden drie elementen naar het ontstaan van een veldkapel:

- een heiligenverering met aanwezigheid van het beeld van een volksheilige, meestal gerelateerd aan de landbouw, ziekte en gezondheid.
- een ontstaanslegende, eveneens vaak gepaard aan een genezing, bescherming, uit dankbaarheid, herdenking aan een pelgrimtocht, ...
- een markante plaats: grenskapellen, brugkapellen, bronkapellen, mirakelplaats, ...

1.3.2. geschiedenis

De publicatie *'Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed'* citeert Celis uit 1937 die een directe band ziet tussen de Romeinse mijlpaal met afbeelding van een god en de pijlerkapel. Heidense cultusplaatsen werden gechristianiseerd door er boomkapelletjes op te hangen, staakkapellen en wegkruisen te plaatsen. Tegen de 12de eeuw was het wegkruis als een alledaags landschapselement. H. Geybels stelt in zijn boek *'Kapellen in Vlaanderen'* dat in de 17de eeuw de evolutie naar de wegkapel op gang komt. Dat wordt in *'Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed'* bevestigd. De 18de eeuw wordt in het boek zelfs als een scharnierpunt omschreven. Historische kaarten tonen net in die eeuw een drastische terugval van het aantal wegkruisen. Zowel Celis als Geybels situeren de eerste stenen kapellen in de 13de of 14de eeuw zonder evenwel voorbeelden te geven.

Na de kastkapellen zijn de staak en pijlerkapellen de oudste vormen van volksdevotie. Ze waren relatief eenvoudig te produceren en vrij goedkoop. Naarmate de populariteit van de heilige groeide werd er een grotere kapel gebouwd. Pas in de 17de eeuw zou de gewoonte ontstaan om toegankelijke kapellen op te trekken. Toen werd de heiligencultus in het kader van de contrareformatie ondersteund, met een eerste golf aan toegankelijke (veld)kapellen als gevolg. De oudste bewaarde toegankelijke kapel in Vlaanderen zou volgens Geybels de Sint-Nicolaaskapel uit Zittaart zijn, gedateerd 1646. Een tweede bloeiperiode ontstaat omstreeks 1830 met een piek midden 19de eeuw waarna de Eerste Wereldoorlog terug een vermindering van het aantal besteedbare kapellen markeert. Dat wordt bevestigd door de Inventaris van het Onroerend Erfgoed waar slechts 12% van de geïnventariseerde kapellen van voor 1830 dateert.

In de loop van de geschiedenis werden bestaande kapellen vernieuwd na oorlogsschade of om meer tegemoet te komen aan de nieuwe eisen van de geloofsuiting. Zo werden ten tijde van de godsdiensttroebelen in de 16de eeuw kapellen vernield die nadien in de 17de eeuw onder de vleugels van de contrareformatie werden heropgericht. Hetzelfde fenomeen

duikt ook op na de Franse Revolutie en na de wereldoorlogen. In bepaalde gevallen lijkt een beeld, crucifix of altaar aan het noodlot ontsnapt te zijn en duikt het na verloop van tijd weer op in een nieuw gebouw. Volgens de historische nota's in de inventarissen blijken neogotische kapellen dikwijls een voorganger te hebben gehad in vroegere eeuwen.

1.3.3. locatie

Kapellen hebben dikwijls ook een belangrijke betekenis in ruimtelijke context. Geybels wijst er in zijn artikels op dat in een tijd zonder gedetailleerde landkaarten kapellen belangrijke herkenning- en referentiepunten waren.

Ook hier zou een Romeinse traditie aan de basis liggen om op kruispunten, behekste of sacrale plaatsen kapellen op te richten voor de laren of huisgoden. Nog in de 6de eeuw zou bisschop Martinus van Braga er op gewezen hebben dat heidenen geloofden dat kruispunten geliefde plekken waren voor duivels en demonen. Christenen plaatsten vermoedelijk wegkruisen om die plekken te heiligen en hemelse bescherming af te smeken. Het grote officiële pantheon wordt er vaak niet terug gevonden maar wel een hele groep aan volksheligen.

In dat opzicht zijn ze ook verbonden met bomen en bomengroepen en grenzen van eigendommen.

Daarnaast werden wegkruisen en later ook kapellen opgetrokken als expliciete verwijzing naar het christendom en dat vaak op wegen naar een heiligdom zodat de pelgrim, reiziger, gelovige reeds in de gepaste geestesgesteldheid kwam.

1.3.4. Pijlerkapellen in de Vlaamse rand

In de Inventaris van het Onroerend Erfgoed werden 886 pijlerkapellen opgenomen, 147 ervan staan in Vlaams-Brabant waarvan 82 in de Vlaamse Rand. 8 exemplaren in de Vlaamse Rand dateren uit de 18de eeuw.

- Beersel (Alsemberg), Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat, 18^{de} eeuw
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38860>
- Beersel (Alsemberg), Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat, 1782
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38861>
- Beersel (Alsemberg), Wit Kapelleke, JB Vandenboschsstraat, 1728
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/304524>
- Dilbeek (Itterbeek), Sint-Annakapel, Plankenstraat, 18de eeuw
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38986>
- Grimbergen (Grimbergen), Dreefkapel, Prinsenstraat, 1734
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/75255>
- Overijse (Overijse), P.I. Taymansstraat, Wegkapel
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40471>
- Vilvoorde (Vilvoorde), Sint-Jozefskapel, Vijfhoekstraat, 1722
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/73749>
- Tervuren (Duisburg), Pijlerkapel met linden, Overijsesteenweg, 1726
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/215676>

In Vlaams-Brabant genieten 7 pijlerkapellen een vorm van bescherming, daarvan zijn er twee gelegen in de Vlaamse Rand:

Tervuren, Pijlerkapel met linden, landschap sinds 1950

Beersel, Kapel van de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004

Er wordt voorgesteld om drie natuurstenen 18de-eeuwse pijlerkapellen met een representatieve en opvallende vormgeving te beschermen als monument.

- Beersel, Kapel de Roode Poort, dorpsgezicht sinds 2004,
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/701>

- Alseberg, Onze-Lieve-Vrouwekapel, Pastoor Bolsstraat znr, 1782
<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38861>
- Itterbeek, Sint-Annakapel, Plankenstraat, 18^{de} eeuw, barokstijl.
<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38986>

Bibliografie:

BAAS H., MOBACH B. & RENES H. 2005: *Leestekens van het landschap 188 landschapselementen in kort bestek*, Utrecht, 56.

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdocument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Beschermde klein erfgoed onder de loep* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/portaal/bericht/267> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *klein erfgoed (ID: 237)* [online], <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/237> (geraadpleegd op 21 februari 2017).

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Situering

De Kapel van de Roode Poort staat opgesteld langs de Pastoor Bolsstraat in Alseberg, tegen de tuinmuur van de historische Roode Poorthoeve op nummer 51. Ze maakt deel uit van de processieweg omheen het dorp en vormt een onderdeel van de noordelijke toegangsweg naar de kerk van Alseberg komende vanuit Brussel via de Alsebergsteenweg.

2.2. Historisch overzicht

De 18de-eeuwse pijlerkapel⁴ werd vermoedelijk vervaardigd door steenkapper R. Derideau. De kapel maakt onderdeel uit van de Alsebergse processieweg en staat opgesteld tegen de muur van de Roode Poorthoeve⁵. Die hoeve bood bij calamiteiten meermaals onderdak aan het miraculeuze Onze-Lieve-Vrouwbeeld van Alseberg.

⁴ DE COCK J. 2012: Inventaris van de Alsebergse kapellen, *En het dorp zal duren ...* 2.6, 15-17.

⁵ THEYS C. 1960: geschiedenis van Alseberg, Brussel.

De Mariadevotie⁶ behoort tot de oudste heiligenverering van Vlaanderen en gaat terug tot de kerstening van de Lage Landen. Haar cultus en de daaraan gekoppelde feestdagen liggen reeds vast in de 7de eeuw. De Mariadevotie kent een eerste bloei in de 12de en 13de eeuw. Net in die periode ontwikkelde zich het religieuze centrum op de heuveltop van Alseberg⁷. De grond voor een votiefkerk werd in 1134 geschonken door Godfried met de baard, Hertog van Brabant aan de Heilig Grafkerk van Kamerijk. Een eerste kapel werd gebouwd in 1155. In 1242 zou hertogin Sofie van Brabant een Onze-Lieve-Vrouwebeeld aan de kerk geschonken hebben. De schenking in combinatie met de bloeiende bedevaarten zorgden dat de kerk van Alseberg uitzonderlijk rijk werd wat leidde tot het optrekken van een romaanse en later gotische kerk. Na het concilie van Trente (1545-1563) ontstaat er een nieuwe bloeiperiode. De bedevaartsoorden waaronder Alseberg bloeien op dat ogenblik als nooit tevoren.

2.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De 18de-eeuwse natuurstenen pijlerkapel is opgetrokken in régencestijl. Ze bestaat uit een in- en uitzwenkende sokkel waarop het opschrift 'Dese capelle is gebout ter heere van onse lieve vrouw van Halsenberg' en op de voet een steenhouwersmerk staat. Op de sokkel staat een rondboognis onder gebogen kroonlijst met gestrekte uiteinden. De nis is afgesloten met een smeedijzeren hek met diagonaal geplaatste tralies. Momenteel staat er een recent Mariabeeld in de kapel.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 27/2/2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming. Behoudens verborgen gebreken, bevindt de pijlerkapel zich in goede bouwfysische toestand. De pijlerkapel vertoont de typische slijtsporen eigen aan een eeuwenlange opstelling in open lucht.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

De kapel van de Roode Poort heeft historische waarde als authentiek en representatief doch weinig bewaard voorbeeld van een 18de-eeuwse natuurstenen pijlerkapel. Het type behoort tot de oudere vormen van kapellen en wordt in de 18de eeuw steeds minder opgetrokken. De kapel is opgetrokken op een ogenblik dat de evolutie van pijlerkapel naar betreedbare kapel plaats vond. De Roode Poortkapel vormt een representatieve getuige van de Mariadevotie uit de 18de eeuw die in Alseberg teruggaat tot de 13de eeuw. De kapel staat opgesteld in de Pastoor Bolsstraat, een toegangsweg naar het bedevaartsoord vanuit Brussel en onderdeel van de processieweg van Alseberg. De Roode Poortkapel werd opgetrokken tegen de muur van de Roode Poorthoeve die van groot belang was voor de bescherming van het mirakelbeeld tijdens calamiteiten.

De kapel van de Roode Poort heeft architecturale waarde als authentiek en representatief voorbeeld van een goed herkenbare 18de-eeuwse natuurstenen pijlerkapel in régencestijl, vermoedelijk een realisatie van de steenkapper R. Derideau wiens steenhouwersmerk in de sokkel bewaard bleef. De bewaring in goede bouwfysische toestand van een hardstenen

⁶ GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38859> (geraadpleegd op 5 april 2017).

pijlerkapel, opgetrokken volgens de mode van de tijd is niet alleen representatief maar tevens zeldzaam.

3.2. Motivering van het type bescherming

De kapel van de Roode Poort wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

De pijlerkapel behoort tot het bouwkundig erfgoed. De ruimere context werd reeds beschermd als dorpsgezicht waardoor een bescherming als monument volstaat.

3.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De bescherming beperkt zich tot de voetafdruk van de kapel.

3.4. Juridische toestand

3.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De pijlerkapel werd opgenomen in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed onder IDnummer 38860 en is vastgesteld sinds 5/10/2009.

De pijlerkapel maakt deel uit van het beschermde dorpsgezicht 'Dorpskern Alseberg' (MB 3/3/2004).

3.4.2. Ruimtelijke Ordening:

De kapel staat op openbaar domein en is volgens het gewestplan 25. Halle-Vilvoorde-Asse, koninklijk besluit van 7 maart 1977, gelegen in woongebied met cultureel, historisch en/of esthetische waarde.

4. BEHEERSVISIE

4.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

Omdat sommige handelingen schadelijk zijn voor de erfgoedwaarden en aanleiding kunnen geven tot het verloren gaan van erfgoedelementen of erfgoedkenmerken, zijn een aantal handelingen absoluut verboden. Ook deze zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit. Voor deze handelingen kan geen vergunning of toelating worden gegeven.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Hieronder lichten we de beheersdoelstellingen toe zodat duidelijk is wat er mee wordt bedoeld.

Conservatie van de Kapel van de Roode Poort op de huidige plaats verdient de voorkeur. Het herkappen van het oppervlak is verboden daar de authenticiteit van de kapel daarmee verloren gaat. Indien de tekst verder vergaat, is een registratie ervan een betere oplossing dan het bijkappen van de originele steen.

4.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechtouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Om de erfgoedwaarden van het onroerend goed dat met dit besluit wordt beschermd in stand te houden legt het besluit een aantal bijkomende bijzondere voorschriften op. Deze zijn opgenomen in artikel 4 van het besluit.

4.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een

overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

5. BRONNEN

DE COCK J. 2012: Inventaris van de Alsebergse kapellen, *En het dorp zal duren ...* 2.6, 15-17.

GEYBELS H. 2004: Het ontstaan en de cultuurhistorische context van kapellen, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

GEYBELS H. 2006: *Kapellen in Vlaanderen*, Leuven.

KLINCKAERT J. 2004: Kapellen en heilige plaatsen volgens het kerkelijk recht, DIENST CULTUUR PROVINCIE VLAAMS-BRABANT – BREEDBEELD 2004: *Van glorie tot verval? Kapellen en klein historisch erfgoed*, Leuven.

LENAERTS T. 2016: *Criterionota betreedbare kapellen* (werkdocument), Onuitgegeven studie, Onroerend erfgoed, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Alseberg, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121175> (geraadpleegd op 5 april 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Onze-Lieve-Vrouwekapel, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38860> (geraadpleegd op 5 april 2017).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/38859> (geraadpleegd op 5 april 2017).

DEVRIESE T. 2012: *Het kapeffect continuïteit en evolutie van de typologieën van de kapel tot in een postreligieuze tijd* [online], http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/007/091/RUG01-002007091_2013_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 27 maart 2017).

6. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

6.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Afzonderlijk document

6.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.